

מוזיאון עתיקות ארץ ישראל באוניברסיטת בר אילן - מקרה מבחן

מים רבים

מים רבים נשאבו ונשארו בתוך כלי החרס הענקיים שנמצאו בחפירות תל צפית.

אי-שם בין כפר מנחם ליער חרובית יש גבעה יחידה מוקפת נוף מרהיב שמתנשאת לגובה של 203 מ' מעל פני הים. תל צפית, או בשמה הערבי תל א-סאפי מזמנת לאלה שמעפילים לפסגתה נוף שמסחרר כל חובב טבע.

תל צפית בולט בגובהו ובבדידותו, לכן שימש בעבר כנקודה אסטרטגית חשובה. על פי אחת הסברות זוהי "העיר הלבנה" המוזכרת בספר יהושע. הצלבנים כינו אותה "קסטרום אלבוים" (מצודה לבנה). למעשה, כל כובש הוסיף לה שם שקשור בצבע הלבן של סלעי אבן הגיר בצדה המערבי, שם יש מערות וגומחות קינון לציפורים. בחפירות שנערכו במקום נמצאו שרידים של בית פולחן עתיק, ובמרום התל יש קבר של שייח'.

מי-גשמים שנאגרו בתל על-די תושביו בבורות מיוחדים שמשו לצרכים יומיומיים כגון רחצה וכביסה, אך את צימאונם הרוו תושבי התל במי-מעיינות ובורות רחוקים אשר הובאו לתל בכדי חרס גדולים על-גבם של גמלים וחמורים.

כלי חרס

סוגים מסוימים של כלי חרס פגיעים ביותר למים, בעיקר כאלה שעשויים מבוצ' שיושב בשמש לדוגמה: Cuneform tablets or ethnographic fetishes made of rr mixtures חומרים כאלה עלולים להתפורר לחלוטין בעקבות מגע עם מים, או במקרה הטוב להפוך לרגישים יותר, שבירים, רכים למגע, או מעוותים. אף-על-פי-כן, מרבית סוגי החרסים עמידים למדי לבעיות שעלולות להתרחש במהלך התייבשות מינרלים מסיסים במים, כמו-גם חומרים מסיסים אחרים שנמצאים בתוך החרס, או בתוספים דקורטיביים. ציפויים עלולים לקבל גוון עכור, להתנתק מגוף החרס, או-אף להיפך למקשה כעין הסוכר, זאת בשל הנדידה וההתגבשות החוזרת של אותם מינרלים מסיסים מתוך החרס וכלפי חוץ. בנוסף יש חשש להיווצרות כתמים כאשר חומרים מסיסים במים עוברים בעד לתווך הנקבובי אל פני השטח. כתמים עלולים להיווצר גם כתוצאה מחומרים מכתמיים שמצויים בתוך מי-השיטפון. לעיתים מצופים פני השטח של הכלי, או אף מעוטרים בחומרים מסיסים במים, הללו הופכים לשבירים ומסיסים כאשר באים במגע עם מים.

מכל תלמידי השכלתי

פרופסור אהרון מאיר ראש המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה באוניברסיטת בר אילן נושא גם בתואר מנהל פרויקט החפירות בתל צפית/גת.

ביום בו פגשנו את פרופסור מאיר במרתף שמשמש כמוזיאון ומעבדה כאחד, היו פניו נפולים. מים רבים שפרצו ממתקני הקירור שעל גג הבניין מצאו את דרכם אל המרתף כשהם מרטיבים בדרכם את כל הממצאים, הספרים, המחשבים ועזרי הלימוד שניצבו על הרצפה או בסמוך לה. ממצאים שלוקטו בעבודת נמלים בחפירות תל צפית היו בסכנה והיה הכרח להצילם ללא דיחוי. למרבה האירוניה הייתה במרתף מערכת התרעה בפני מקרים כגון אלה, המערכת פעלה, אך מאחר ובסופי השבוע אין איש ברחבי הקמפוס, לא נודע על-דבר הנוק עד ליום א'. בינתיים התמלא המקום בריחות טחב, סימני מים עולים בקירות נראו בכל אשר תפנה.

תלמידיו של פרופסור מאיר – כולם אוהבי ארץ ישראל ועתיקותיה, בעלי ניסיון עשיר בחפירות ובטיפול בממצאים ארכיאולוגיים סטודנטים וסטודנטיות נרתמו כאיש אחד למשימה. על פי הנחיות מאנשי BELFOR שהגיעו למקום החלו הסטודנטים להעביר בזהירות את תוכנם של מכלי קרטון למכלי יבשים, תוך פתיחה של האריזות כדי לאפשר התייבשותן המבוקרת. טכנאי BELFOR, שאבו מים עומדים מהרצפה שהייתה ברובה מכוסה בשטיח מקיר לקיר ובמקביל רססו בתכשיר אנטי בקטריאלי כדי להפיג את ריחות הטחב ולעכב התפתחות צפויה של עובש במצבים כאלה. חומר אנטי-בקטריאלי הוחדר לתוך מתקני תצוגה ובמות מעץ שרטיבות רבה נכלאה בתוכן. אט-אט החלו הריחות הרעים לפוג. מערכת המיזוג שבאולם הופעלה ובמקביל הוצבו ייבשנים כדי לייבש את כל רכיבי המבנה והפריטים השונים. בגלל העובדה שחלק ניכר מהמים היה כלוא בתוך מתקני תצוגה וקירות גבס, היה הכרח להחדיר לתוכם אוויר "אולטרה-יבש", בעזרת מערכת צינורות מסועפת ומדחסים מיוחדים שמיועדים למטרה זו.

החפירות נמשכות

לאחר יומיים של טיפול אינטנסיבי היה המקום ראוי להמשך עבודה. תלמידים ועמיתי מחקר הגיעו למעבדה-מוזיאון והצליחו למצוא בין הפריטים הרבים גם כאלה "ששייכים להם". מחשבים שטופלו במעבדות BELFOR הוחזרו למשתמשים ומסמכי נייר וספרים שנפגעו ממים יובשו וטופלו.

חלק הארי של הממצאים לא נפגע הודות להתערבות המהירה של BELFOR וראשי המחלקה ותלמידיה התפנו לעסוק בשגרה.

חפירות תל צפית נמשכות בימים אלה במלוא הקצב.